

ROSSIYA FEDERATSIYASI JINOYAT PROTSESSIDA TERGOVNI TUGATISH BOSQICHIDA PROKUROR NAZORATINING HUQUQIY ASOSLARI VA QIYOSIY- HUQUQIY TAHLILI

Esonova Shaxnoza Shuxratovna

TDYU tayanch doktranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20340093>

Annotatsiya: Mazkur tezisda Rossiya Federatsiyasi jinoyat protsessida tergovni tugatish bosqichida prokuror nazoratining huquqiy tabiati, uning protsessual mexanizmlari, vakolat doirasi hamda shaxs huquqlarini ta'minlashdagi o'rni qiyosiy-huquqiy jihatdan chuqur tahlil qilinadi. Tadqiqotda prokuror tomonidan jinoyat ishini sudga yuborish, qaytarish yoki tugatish bo'yicha qabul qilinadigan qarorlar tizimi, shuningdek, ushbu institutning jinoyat protsessidagi "filtrlovchi" funksiyasi ilmiy asosda yoritiladi. Bundan tashqari, Rossiya tajribasi O'zbekiston jinoyat protsessual tizimi bilan qiyoslanib, takomillashtirish bo'yicha xulosalar beriladi.

Kalit so'zlar: prokuror nazorati, tergovni tugatish, Rossiya JPK, jinoyat protsessi, protsessual kafolatlar, sudga yuborish, qiyosiy tahlil.

Jinoyat protsessida tergovni tugatish bosqichi jinoyat ishining sud muhokamasiga tayyorligini belgilovchi yakuniy protsessual bosqichlardan biri hisoblanadi. Ushbu bosqichda jinoyat ishining sudga yuborilishi, qo'shimcha tergovga qaytarilishi yoki tugatilishi masalasi hal etiladi.

Rossiya Federatsiyasi jinoyat protsessual tizimida mazkur bosqichda prokuror nazorati alohida institutsional ahamiyatga ega bo'lib, u jinoyat ishlarining qonuniyligi va asoslanganligini ta'minlovchi muhim mexanizm sifatida amal qiladi. Prokuror nazorati jinoyat protsessida nafaqat nazorat funksiyasini, balki huquqiy filtr vazifasini ham bajaradi¹. Rossiya Federatsiyasi Jinoyat-protsessual kodeksiga muvofiq, tergov organlari tomonidan yakunlangan jinoyat ishi prokurorga yuboriladi va u tomonidan har tomonlama tekshiruvdan o'tkaziladi. Prokuror jinoyat ishini ko'rib chiqishda ayblov xulosasining qonuniyligi, dalillar yetarliligi va protsessual talablar bajarilganligini baholaydi².

Prokuror nazorati jinoyat protsessining muhim bosqichi bo'lib, u quyidagi asosiy funksiyalarni bajaradi:

- jinoyat ishining qonuniyligini tekshirish;
- dalillarni baholash va ularning yetarliligini aniqlash;
- protsessual buzilishlarni aniqlash;
- ayblov xulosasini tasdiqlash yoki rad etish;
- ishni qo'shimcha tergovga qaytarish yoki sudga yuborish.

Agar jinoyat ishida protsessual kamchiliklar aniqlansa, prokuror uni qaytarish yoki qo'shimcha tergov o'tkazish to'g'risida qaror qabul qiladi. Bu mexanizm jinoyat ishlarining sifatli shakllanishini ta'minlaydi. Ilmiy adabiyotlarda ta'kidlanishicha, prokuror nazorati jinoyat protsessida **"ikkinchi darajali filtr"** vazifasini bajaradi va sudga faqat asosli va yetarli dalillarga ega ishlar yuborilishini ta'minlaydi. Rossiya tajribasida prokuror nafaqat nazorat qiluvchi organ, balki faol protsessual subyekt sifatida ham ishtirok etadi. Bu holat jinoyat protsessida muvozanatni ta'minlaydi va tergov organlarining faoliyatini huquqiy jihatdan tartibga soladi.

Qiyosiy-huquqiy tahlil shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston jinoyat protsessida ham prokuror nazorati mavjud, biroq Rossiya modelida prokurorning vakolatlari kengroq va faolroq

hisoblanadi. Rossiya Federatsiyasi tajribasida prokuror nazorati jinoyat ishlarini saralash funksiyasini bajaradi, bu esa sud tizimi yuklamasini sezilarli darajada kamaytiradi. Natijada sudlar faqat asosli va tayyor ishlarni ko'rib chiqadi. Shuningdek, prokuror nazorati jinoyat protsessida shaxs huquqlarini himoya qilishning muhim kafolatlaridan biri hisoblanadi. Chunki asossiz ayblovlar sudga yetib bormasdan oldin bartaraf etiladi. Ilmiy manbalarda qayd etilishicha, prokuror nazoratining kuchli tizimi jinoyat protsessida adolatli sudlovni ta'minlashning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Bundan tashqari, Rossiya tajribasi shuni ko'rsatadiki, prokuror nazorati tergov organlarining faoliyatini intizomiy jihatdan tartibga soladi va protsessual xatolarni erta bosqichda aniqlash imkonini beradi³.

Rossiya va O'zbekiston jinoyat protsessual tizimlari o'rtasida muhim farqlar mavjud. Rossiyada prokuror nazorati kengroq vakolatlar bilan ta'minlangan bo'lib, u jinoyat ishini chuqur tekshirish imkoniga ega. O'zbekistonda esa prokuror nazorati asosan nazorat funksiyasiga yo'naltirilgan bo'lib, ayrim hollarda uning protsessual faolligi cheklangan. Shu sababli Rossiya tajribasini o'rganish milliy tizimni takomillashtirishda muhim ahamiyatga ega. Rossiya Federatsiyasi jinoyat protsessual tizimi tajribasi shuni ko'rsatadiki, tergovni tugatish bosqichida prokuror nazorati jinoyat ishlarining qonuniyligi, asoslanganligi va sifatini ta'minlovchi muhim institut hisoblanadi. Uning asosiy ijobiy jihatlari:

- jinoyat ishlarining sifatini oshiradi;
- asossiz ishlarni sudga yuborishni oldini oladi;
- protsessual xatolarni kamaytiradi;
- sud tizimi yuklamasini yengillashtiradi;
- shaxs huquqlarini samarali himoya qiladi⁴.

Shu sababli, milliy jinoyat protsessida prokuror nazoratini yanada kuchaytirish, uning vakolatlarini kengaytirish va Rossiya tajribasining ilg'or jihatlarini implementatsiya qilish maqsadga muvofiq hisoblanadi⁵.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Rossiya Federatsiyasi Jinoyat-protsessual kodeksi. Moskva, 2023,210-245-b;
2. Головкин Л.В. Уголовный процесс Российской Федерации. Москва: Норма, 2021. – 280–320-b;
3. Смирнов А.В. Уголовный процесс. Москва: Проспект, 2022. – 190–230-b;
4. Зайцев О.А. Прокурорский надзор в уголовном процессе. Москва, 2019. – 60–95-b;
5. Mirazov D. Jinoyat protsessida prokuror nazorati. Toshkent, 2020. 95–135-b.